

EDI RAMA

ÎN CULISELE PUTERII

O carte despre înălțare, cădere și renaștere

Traducere din limba albaneză și note de Dr. R.T. Melonashi

Prefață de Mircea Geoană

CORINT
BOOKS

Redactor literar: Liviu Lungu

Redactori: Viorel Stănilă, Emanuela Jalbă-Șoimaru

Tehnoredactare computerizată: Lorena Ionică, Cristina Gvinda

Design copertă: Arbi Veliaj

Edi Rama, *Kurban*

Copyright © Edi Rama, 2011

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN: 978-606-8623-43-6

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RAMA, EDI

În culisele puterii / Edi Rama ; trad.: dr. R.T. Melonashi;
pref.: Mircea Geoană. – București : Corint Books, 2014
ISBN 978-606-8623-43-6

I. Melonashi, R. T. (trad.)

II. Geoană, Mircea (pref.)

821.18-31=135.1

Mamei mele, Aneta

Despre o carte de amintiri cu remarcabile calități literare

Textul de față, mărturisind critic și fără menajamente despre istoria și experiențele autorului ca primar al capitalei Albaniei, este, indiscutabil, un document prețios. În paginile volumului se redescoperă, prin relatarea și analiza critică, fără rabaturi, a atâtor evenimente socio-politice și culturale, prin observația atentă făcută fiecărei conjuncturi și conflictelor, prin critica uneori severă a personalităților și persoanelor implicate în acel „vârtej extraordinar”, o adevărată epopee a acelor unsprezece ani în care pictorul „occidentalizat”, chemat cu insistențe să ajute la reconstrucția orașului (aflat într-o expansiune fără precedent și aproape anarhică), reușește acest lucru în mod remarcabil. Desigur, cu eforturi și sacrificii inerente. Capitală a unui stat care își apropie întoarcerea în comunitatea din care vitregia istoriei l-a scos pentru o bună bucată de vreme, Tirana, oraș ajuns în această postură devansând citadele de mai mare tradiție, s-a confruntat, în perioada imediat următoare căderii regimului dictatorial, cu un exod nemaîntâlnit, căruia trebuia să-i facă față. O tranziție ale cărei dimensiuni, de ne-redus la o simplă mutare de populație (deși aceasta a fost foarte importantă), se regăsesc în paginile lui Edi Rama, cu toate valențele sale.

Dar volumul acesta mi se pare de excepție nu numai datorită relatărilor cu valoare de document, nu numai datorită privirii analitice prin care autorul zugrăvește o epocă foarte importantă a istoriei Albaniei contemporane (dar cu amare trimiteri foarte grăitoare la vremea dictaturii), epocă în care s-a aflat în poziție preeminentă (problemele ivite, instituțiile și personalitățile implicate nu sunt strâmtorate în cadrul local și nici chiar numai în cel național), în sfârșit, nu doar pentru că Edi Rama nu ignoră niciun registru al societății la conducerea căreia participă, dezvăluind aspectele multiple ale evoluției acesteia din paralizia dictaturii roșii spre o democrație pe cale de a fi înțeleasă...

În culisele puterii este o carte de excepție pentru că este o carte complexă, amintitele dimensiuni documentare și polemice ale ei fiind cel puțin egale de calități literare certe. Iar acest lucru m-a uimit cu atât mai mult cu cât știu că textul a fost scris în timp record, iar autorul este, mai întâi de toate, plastician, iar de la o vreme și om politic, și încă de prim rang. Dar literatura de calitate nu ține cont de îndeletnicirea autorului, după cum nici de vârstă nu ține cont...

Cartea lui Edi Rama se citește ușor; aş spune că este o carte pasionantă. Lectorul nu are cum să se plictisească. Între notele politice și fragmentele de memorialistică își găsesc locul firesc digresiuni de-a dreptul fermecătoare, „flash”-uri conținând amintiri, întâmplări cu valoare moralizatoare, pagini din istoria Albaniei și a ținuturilor ei (unele, vesele, altele de un dramatism impresionant) sau pur și simplu anecdote pline de haz și de tâlc. Numeroase fragmente din text ar putea foarte bine să umple un volum de proză scurtă, fiecare având o autonomie largă sub un titlu care ar trebui să conțină termeni ca „umanism” și „umanitate”. Personajele: oameni cât se poate de reali în conjuncturi cât se

poate de reale și de felurite. Totul e viu, palpabil, antrenant. Iar autorul nu insistă pe semnele apăsate, trece mai departe în ritm debordant, propunând altceva și altceva, la fel de viu, de colorat și de plin de tâlc.

Și atunci când e nevoie, parcă invitând cititorul să se odihnească, Edi Rama pare că părăsește torentul informațiilor expozeului, ispitind cu descrieri de-a dreptul plastice ale unor crâmpie de locuri (citadine sau nu), dovedind remarcabile abilități narative.

Prin acestea, cartea de față se compară cu un album amănunțit (să-mi fie permisă aluzia la vocația dintâi, cea de pictor, a autorului) sau cu o frescă izbutită nu numai pentru perioada de unsprezece ani în care își derulează timpul ei, ci și pentru Albania (a momentului și a epocii), cu așezările, cu oamenii, cu necazurile și bucuriile lor.

Mai mult: odată încheiată lectura, odată așezată cuminte coperta pe mănunchiul de foi, am avut sentimentul că, dincolo de orice concluzie savantă asupra textului privit strict ca document și volum memorialistic, dincolo de gustul plăcut al lecturării unui text captivant, cartea, care este o mărturisire a unui om despre sine și despre oameni, oameni cu ale lor, impune subtil un optimism rezonabil în forța generatoare a unei societăți pe cale de a se recompune după regimul atroce, greu de imaginat de vreun oarecare trăitor pe alte meleaguri cu tradiție democratică neîntreruptă.

Cu atât mai interesantă este această lectură când autorul este un coleg și prieten de cauză și crez politic. Martori și actori ai unui moment de dramatică schimbare, experiențele, dilemele, trăirile lui Edi Rama ne par atât de familiare. Pentru că, într-o formă sau alta, toate popoarele regiunii noastre au trecut și vor mai trece prin transformări și provocări similare, care ne aduc tot mai aproape, în marele proiect al Europei unite.

Mircea Geoană

Petele de sânge din fața porții Primăriei din Tirana m-au tulburat și au declanșat prezenta confesiune în acest amurg al zilei în care s-a instalat noua conducere a primăriei.

Defilare în sunetele fanfarei, ovații ale militanților adunați de către organizatorii manifestației... totul sub zâmbetul protocolar al reprezentanților străini din Albania. Și totul lângă petele de sânge de pe pragul clădirii...

În ziua aceea s-a terminat un capitol din istoria Tiranei. Vechiul capitol, lung de unsprezece ani, s-a încheiat, sub soarele arzător, cu lovituri de cuțit ucigăse, cu gemete pe buzele însângerate: jertfa victoriei furate în văzul tuturor.

Un alt capitol, care nu se știe cât va dura, dar despre care nu e greu de închipuit cum va dura, s-a deschis prin puterea oarbă a violenței...

I

Nu intenționez să scriu istoria Tiranei din acești unsprezece ani¹. Fiecare tabără politică poate să vină cu propria istorie, însă istoria în sine este cu mult peste mărturisirea unei părți angrenate direct în vârtejul evenimentelor. Dorința mărturisirii nu este nici încercarea de-a înșirui toate realizările din Tirana, de când primăria s-a transformat dintr-un cuib de salariați somnoroși, înghesuiți în această clădire în timpul evenimentelor furtunoase din anii 1990, într-un nou centru al Puterii care, grație unui colectiv de oameni capabili, puși în momentul oportun la locul oportun, au transmis Tiranei și Albaniei întregii energii noi pentru transformări extraordinare, suportând, în același timp, dozele incalculabile de energii negative ale altora. Cu trecerea anilor primăria a devenit punctul comun unificator, câteodată singurul, dar unul suficient de puternic pentru a-i strânge pe toți la un loc. Dar și pentru a-i antagoniza.

¹ Edi Rama a fost primar general al Tiranei din 2000 până în 2011.

S-ar putea ca această tentativă a mea să pară o încercare de a pune punctele pe mai multe „î”-uri rămase în picioare, după unsprezece ani, în fața Primăriei Tiranei, întocmai ca soldații împotriva unei încercuiri îndelungate născute din dușmănie, ură, mânia, din mari trădări și mici răzbunări, din rivalitate, gelozii și năduf, cu bârfe fără sfârșit, numai pe jumătate adevărate, amestecate cu nenumărate presupuneri și calomnii fără hotar. Dar nici măcar asta nu este adevărat. Chiar deloc.

Este o mărturie liberă. Subiectivă cap coadă. Fără a avea scopul, de altfel firesc, de a cuceri noi simpatii sau de a îndulci vechile antipatii ale cititorilor care, fără îndoială, vor aborda aceste rânduri cu păreri preconcepte și cu prejudecăți acumulate în ani. În decursul confesiunii, personajele, experiențele de viață, detaliile trăite, toate le las să se orânduiască de la sine pe hârtie fără să scotocesc prea mult în memorie și fără să rescriu textul pentru a obține alt efect decât cel dat de faptul de a scrie precipitat, cu forța unei răbufniri. Nu pe rând. Cam tot așa cum am ajuns, de fapt, și eu în fruntea acestui capitol lung de unsprezece ani, abia încheiat: printr-o intervenție capricioasă a norocului în cadrul jocului, din obligație și determinat de o împrejurare politică specială, de o dereglare a ordinii lucrurilor: breșă neașteptată în brazda apatiei în care plutea orașul amorțit în uitarea degradantă. Această breșă a fost sursa vântorii care, timp de unsprezece ani, mi-a dat târcoale când în sus, când în jos, uneori trăgându-mă în abis, tăindu-mi respirația până la limita puterii de a rezista, până acolo unde chiar și ființa ta pare fără rost, alteori împingându-mă în sus, făcând-mă să simt privilegiul puterii și bucuria de a mă realiza pe mine însumi împreună cu ideile mele de schimbare,

dar și fericirea de a fi util în istoria totalmente schimbată a orașului în care m-am născut. A fost un vârtej care nu m-a eliberat niciodată, fie și numai pentru o clipă, de sub presiunea lui chinuitoare, care m-a influențat mai mult în bine decât în rău, în orice caz, în privința schimbării ordinii lucrurilor.

Le eram dator cu întocmirea acestei cărți de mărturisire tuturor acelora, destul de mulți, care, de aproape sau de departe, au făcut ceva pentru mine. N-are importanță dacă au făcut mai mult sau mai puțin în timpul călătoriei mele abia încheiate. Îi sunt recunoscător fiecăruia, pe rând, fără excepție, și vreau ca ei să știe acest lucru, așa cum îmi doresc să știe și multe alte lucruri pe care n-am putut să le arăt în decursul anilor. Te rog, cititorule, să transmiți asta oricărui dintre cei pe care îi întâlnești pentru că, poate, cartea de față nu a ajuns chiar în mâinile tuturor... Încrederea lor a fost hrana mea de neînlocuit, mi-a dat aripi și m-a urmat, sublimându-mi puterile, ridicându-mă pe soclul unui privilegiat, dându-mi posibilitatea să mă ocup, zi și noapte, cu ce anume îmi plăcea mai mult, făcându-mă să mă simt chiar dezmiardat, uneori, până la o satisfacție îmbătătoare. Nu știu dacă este vorba de datoria pe care o am față de fiecare dintre oamenii amintiți sau dacă este altceva în sinea mea, ceva care mă tulbură întocmai ca o datorie neplătită, care mă îndeamnă să mă confesez fără preget, să mă eliberez de povară înainte ca ploile să șteargă petele de sânge ale înjunghiaților. Poate e temerea că timpul va domoli trăirea acută a episodului înjunghierii, temerea că dorința mea arzătoare de a scrie va păli sau aceea că trecerea timpului îmi va răpi posibilitatea de a mă spovedi fără cenzură, arătând limitele rațiunii politice. Dar poate fi, pur și simplu, vechea voce, înăbușită de furtunile

cotidiene, asurzitoare, ale „mondenității politice” și părăsită, de atâtea ori, pe fundul mării sufletului, la fel ca toate cele azvârlite acolo din cauza datoriei de împlinit. Poate fi și vechiul meu capriciu de a vorbi deschis cu alții despre mine, de a căuta insistent o ușită prin care să-mi fac apariția, profitând de liniștea mormântală a lunii august – lună care dictează odihna vieții politice în timp ce mie îmi permite o distanțare apreciabilă de ea, distanță de la care îmi vine să mă strâmb în oglinda sângelui: reflex al libertății regăsite. Fără îndoială, tendința aceasta se va întoarce în septembrie cu toată furia ce trasează hotarul libertății fiecăruia, hotarul dintre cei care, ca și mine, se ocupă cu ea, cu politica, angajându-se cu totul în asta.

Fie într-un fel, fie în altul, sigur e că graba mea izvorăște din dorința sinceră de a lăsa o urmă autentică în acest moment dramatic. Un semn care să sape în poleiala rațiunii reci și să rămână imprimat pentru totdeauna, ca un mormânt căscat în fața tuturor acum, dar și mai târziu, așa cum o să-l și înfățișez, fără ciuntirile cenzurii și fără anestezia zilelor ce fug, oprind hemoragia rănilor deschise, deși durerea vie poate să nu fie un bun sfătuitoare pentru timpul care vine, iar ziua de mâine s-ar putea să arate că această destăinuire este o deviere de la rezonabilitatea rațiunii politice, o dereglare cu cine știe ce consecințe în ordinea lucrurilor. Oricum o fi, așa va rămâne.

* * *

În prezent locuiesc, cu Linda, la un etaj superior al unui imobil din Tirana, într-un apartament de 75 de metri pătrați, apartament pe care l-am luat cu chirie anul trecut, la sfârșitul lunii

octombrie, când ne-am căsătorit. Cărțile, în limbi diferite, așezate pe scheletul gri al bibliotecii, despart livingul de dormitor și țin loc de perete. Cravatele sunt atârnate lângă pat, într-un *ready made* multicolor ce delimitează dormitorul de garderoba în care sunt așezate, pe umerase, hainele Lindei și ale mele, înghesuite unele în altele, așteptând în fiecare dimineață să fie îmbrăcate. Pardoseala este de un roșu aprins, pereții sunt albi, iar un tablou al lui Edi Hila¹, cel mai frumos tablou al lui, atârnă de perete ca un ecran mare, în alb-negru, în care a încremenit o imagine din scena sărbătoririi unei nopți de Anul Nou. Doar doi pomi împodobiți pe pista de dans, unde joacă privirile personajelor, ca și ale celor care își aruncă ochii peste pictură. Ecranul televizorului atârnă deasupra bibliotecii, în fața incintei ce desparte ziua de noapte. Câțiva pomișori firavi înverzesc colțurile came-rei, luminate slab în pragul înserării. O masă îngustă și potrivit de lungă pentru cinele cu amicii, și ea roșie, este așezată între vitraliile balconului și bucătărie, aceasta fiind despărțită de living printr-un geam transparent și o pânză de verdeață. În partea dreaptă a intrării se află baia, de fapt un cub din sticlă, tot roșie. Perdelele de culoarea laptelui dublează protecția oferită de vitraliu împotriva soarelui sudului și ne feresc de eventualele priviri nedorite care s-ar ciocni, inițial, de perdeaua verde a plantelor cățăărătoare ale balconului, priviri care pot veni dinspre blocul mățăhălos, cafeniu de vizavi: o construcție urâtă, ce se înalță în apropiere ca un adaos fără rost. Această construcție îmi

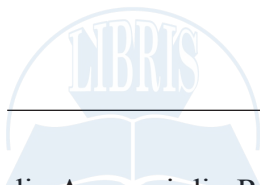
¹ Edi Hila, artist plastic contemporan albanez. Născut în orașul Shkodra, Albania, în 1944, trăiește și lucrează la Tirana.

blochează jumătate din priveliștea colinelor Selitei¹ din depărtare și jumătate din covorul verde al Lanei, unde s-au înmulțit coroanele pomilor sădiți în anii odiseei mele în fruntea treburilor orașului.

...M-am pomenit în mijlocul acelor evenimente pe neașteptate, chemat fiind de doi dintre cei mai puternici oameni de atunci, de președintele Partidului Socialist și de prim-ministru însuși, care nu găsiseră pe nimeni altcineva în ograda partidului, unul care putea să înfrunte provocările alegerilor ce urmau să aibă loc în Tirana albastră. Cu primul șef raporturile mele erau încordate, cu al doilea, apropiate. Relațiile dintre ei erau aidoma celor ale unor personaje dintr-un film de aventuri în care nu se știe când va interveni deznodământul, cine va fi câștigătorul și cum anume va câștiga, dar în care, odată cu trecerea minutelor, în drumul spre găsirea soluției se simte că, pentru „aflarea cifrului”, chiar dacă cei implicați sunt camarazi, unul îl va înlătura pe celălalt. Lucrurile se învâртеau însă în așa fel încât, nu o dată, eu m-am trezit jucând rolul celui de-al treilea personaj. Necesar și suspect, în același timp.

Anul 2000. Tirana nu era ceea ce este astăzi. Și nu puteai găsi nici măcar un om care s-ar fi gândit că va mai apuca să vadă o altă Tirana decât cea veche: un oraș zdrențuit, pe străzile căruia mișunau mulțimile de oameni veniți, neașteptat și grabnic, din toate colțurile țării, aidoma milioaneilor de țândări ale bombei „unității comuniste” de odinioară, care se regroupau după ce bomba explodase în mâinile Albaniei. Mici șoproane cu aco-perișul murdar, tarabe strâmbe, tinichele ruginite și cearșafuri jerpelite, mărfuri și haine vechi, refolosite, de tot felul, aduse

¹ Selita este un sat din împrejurimile Tiranei, Albania.

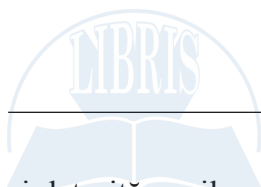
din Apus ori din Răsărit, care putrezeau la soare sau sub ploii și noroi, autoturisme obosite, nenumărate microbuze cumpărate pe nimic de prin cimitirele de mașini ale lumii redescoperite după zeci de ani. Mașini târându-se, claxonând furioase, scoțând fum prin gropile pline de noroi sau prin mormanele de gunoaie ce se descompuneau prin șanțurile trotuarelor, pe lângă garduri sau pe lângă pereții clădirilor jupuiți ca de o boală infecțioasă greu de vindecat. Și, mai ales, o haită turbată de chioșcuri pe roate, foarte mici unele, altele un pic mai mari, agățate pe trotuare... Mai erau unele vârate în burta blocurilor de pe străzile principale, anume în perimetre ce fuseseră cândva odăi și dormitoare, bucătării sau antreuri ale micilor apartamente comuniste preschimbate într-un soi de chicinete pentru shaorma și pentru chebap, în plăcintării, în coafoare cu uși din gratii sudate, gratii puse și în locul ferestrelor, iar unele, și mai hidoase, încropite direct pe trotuar: un fel de prelungiri ale parterelor transformate... Și totașa, mai încolo, aceleași spații, ceva mai mari, cu pereți strâmbi, construite în marginile blocurilor sau între ele, ocupând locurile verzi sau așa-zise verzi, așezate pe aceeași linie peste tot unde se puteau extinde și prelungi, înălțându-se sau extinzându-se, și peste ele noi etaje, acaparând terenul dimprejur și verticalele, fără plan, fără proiect, fără alt scop decât acela de a transforma bunul public în bun privat. Cu ingineri și arhitecți aleși la întâmplare, totul a culminat prin înălțarea a două construcții paralele, ca două garnituri de tren din beton, pe râul Lana¹. „Elveția

¹ Lana este un afluent care străbate orașul Tirana.

capitalismului albanez”, cum o numise Sali¹, era, de fapt, cartea de vizită a distrugerii totale a calității urbane a orașului într-un singur deceniu, printr-o izbucnire a ghemului de amărăciune acumulată timp de 50 de ani și printr-o îmbrățișare brutală a noii ere a libertății, amestecată cu dorința desfrânată de revanșă mult-așteptată asupra a ceea ce rămăsese din „raiul” egalității și colectivizării totale.

Pe atunci, și eu, ca toți ceilalți, eram pesimist în privința viitorului capitalei devenite târg oriental fără cap și coadă. Sunt convins că nici unul dintre cei doi bărbați importanți nu-și închipuia că omul căruia îi propuneau să candideze, sub sigla Partidului Socialist, în acele alegeri va crea multe probleme pentru Tirana, pentru partid și chiar pentru ei înșiși. Deși a reieșit până la urmă că aveau dreptate în privința promovării candidaturii mele în vremea aceea fără sondaje de opinie, chiar dacă se gândiseră numai la viața mea publică, pe cât de anticomunistă, pe atât de colorată în întâmplări și atitudine (incluzând unele fapte „zgomotoase” din Ministerul Culturii), care mă făcea un concurent demn de a candida chiar în cel mai mare bastion al democrațiilor, nu cred că, lansându-mă pe mine pe câmpul de bătaie al capitalei, ei s-ar fi așteptat la mai mult decât la o înfrângere demnă. Nu am acceptat. Nu pentru că mi-era teamă de înfrângere, dar nu știam ce aș fi putut face cu victoria. Insistența lor s-a manifestat o bună bucată de timp, atât cât mi-a trebuit ca, fiind copleșit de ezitare, să întrezăresc drumul care ducea spre transformarea Tiranei; asta

¹ Sali Berisha (n. 15 octombrie 1944) este un om politic albanez, fost președinte al Partidului Democrat. Este născut în localitatea Vicol din districtul Tropojë (nordul Albaniei). A îndeplinit funcția de președinte al Albaniei (1992–1997) și pe cea de prim-ministru (2005–2013).

și datorită vocilor care mă împingeau pe drumul respectiv, voci care acum se înmulțeau...

Când am acceptat provocarea știam că urma să intru pe un făgaș cu multe necunoscute, dar atunci nu-mi dădeam seama cât de mult avea acest drum să pună la încercare întreaga mea ființă; trup și suflet. În orice caz, dacă astăzi m-aș putea întoarce înapoi în timp și de o sută de ori, tot de atâtea ori l-aș și relua. Cu ochii închiși.

* * *

De la casa mea până la expoziția „Albania, azi” sunt 200 de metri în linie dreaptă. În fiecare noapte se auzea cântecul broaștelor care pluteau în balta plină de gunoaie: o fostă groapă săpată pentru temeliiile unui bloc în anii supranumiți „a da iama”. Cu siguranță, mai devreme sau mai târziu, acolo se va construi acel bloc care va scoate și cel de-al doilea ochi al balconului nostru; eu n-am putut să vindec rușinoasa rană urbană și cine știe câte blesteme îmi sunt adresate atunci când duhoarea putreziciunii invadează casele locatarilor de la etajele de jos, dacă deschid ferestrele, sau când trecătorii sunt obligați să meargă pe trotuarul îngustat până la jumătatea umbrei unui om, călcând peste tablele strâmbe ce înconjoară balta. Era unul dintre puținele cazuri când privirile cetățenilor mă făceau să mă simt vinovat. Iar vocile criticilor mei foloseau situația drept probă a unei vinovății legate instantaneu de scopul, prea vehiculat, al obținerii profiturilor din autorizațiile de construcție. Nu e nevoie să întreb ca să aflu că toți vecinii, fără excepție, răuvoitori sau binevoitori, n-ar putea găsi măcar prezumția de nevinovăție pentru primăria care nu a

transformat, ani la rând, acea mlaștină într-un parc verde în timp ce, câteva zeci de metri mai încolo, pe întregul mal al Lanei, aceeași primărie a făcut din dezordinea cruntă de odinioară un drum verde, plin de pomi și flori. Ce mama naibii este această baltă plină de gunoaie, broaște, țânțari, cum e posibil să coexiste, dacă nu din vina primăriei, două priveliști atât de diferite în mijlocul Tiranei? Dar parcă aceasta ar fi singurul caz! Nu există justificare... Dimpotrivă.

Chiar în centrul Tiranei, în buricul ei, Parcul Tineretului era creatura răsfățată a dezordinii instalate imediat după căderea vechiului regim. Chioșcurile se ridicaseră pe spinarea noii conduceri, care-i scosese ca din buzunar pe indivizii cei mai puternici punându-i în drumul întregii națiuni, prin jungla libertății fără stat: apărători și militanți înflăcărați ai „Mișcării Democratice”, spioni descurcăreți ai regimului ce tocmai căzuse, dar utili și noului sistem, șmecheri de tot soiul, păgubitori îndrăzneți, care au transformat acest parc într-un mic cartier al chefurilor reînstate în oraș odată cu libertatea. Cafenelele, o specie pe cale de dispariție în vremea vechiului regim, privite drept amenințare pentru dictatura proletariatului din cauza trăncănelilor nesfârșite, deveniseră locurile unui parazitism oriental de provincie, infiltrat cumva în cultura urbană occidentală, localuri în care oamenii puteau sta ore întregi. Ele își făceau din nou apariția, cu toată înnoirea din oraș, întinzându-se pe iarbă precum ciupercile după ploaie, nu cu aprobarea primăriei, ci cu vigoarea libertății prost înțelese. Localurilor publice, cu ambianța lor zgomotoasă, spații de bârfe și de vorbărie cărora comunismul le scosese până și

scaunele, înlocuindu-le cu niște mese cu picioare lungi pentru a nu le permite consumatorilor niciun moment de comoditate în care puteau să vorbească despre chestiuni prohibite, li se adăugaseră niște stabilimente cu odăi ascunse: locuri de consum destrăbălat de sex și droguri.

Parcul Tineretului devenise oaza forfotitoare a democrației nou-născute, unde elita albaneză și criminalitatea, recent răspândită, conviețuiau pe crâmpielele lor de libertate mult trâmbițată. Tot așa conviețuiau și pe parcele bine delimitate, în timpul orelor lungi în care consumau în public cafe-espresso și băuturile tari aduse din Europa, oameni ai puterii și opozanții acestora, deopotrivă. Acel parc era tumoarea-mamă a dezvoltării haotice, care își întinsese metastaza peste tot, în jurul centrului orașului, de-a lungul Lanei, în fiecare spațiu public, până la periferie și până dincolo de hotarele Tiranei, oriunde era un oraș sau chiar un centru sătesc. Era vorba nu numai de avântul nestăvilat al libertății, dar și de viziunea de guvernare a anilor 1990, ca un exemplu emblematic al marilor obstacole pe care le avea – și, de fapt, le are și astăzi – Albania pe drumul dezvoltării sustenabile.

Când am zis „Da!” provocării care mi s-a avansat știam că, într-o bună zi, voi avea neplăceri, în privința sorții aceluiași parc, cu unul sau cu celălalt dintre cei doi înalți promotori ai candidaturii mele pentru primăria Tiranei, ba poate chiar cu amândoi. Fără să-i mai pun la socoteală pe prietenii lor sau pe prietenii prietenilor lor, care continuau să sporească numărul construcțiilor ilegale pe parcelele cotropite...